

HÖGSTA DOMSTOLENS BESLUT

meddelat i Stockholm den 31 maj 2023

Mål nr

Ö 7528-22

PARTER

Klagande

SB

Ombud och offentliga försvarare: Advokaterna AO och CÖ

Motpart

Riksåklagaren

Box 5553

114 85 Stockholm

SAKEN

Rättelse

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Göta hovrätts beslut 2022-10-28 i mål Ö 3615-22

HÖGSTA DOMSTOLENS AVGÖRANDE

Högsta domstolen ändrar hovrättens beslut och upphäver tingsrättens beslut om rättelse den 12 september 2022.

AO ska få ersättning av allmänna medel för försvaret av SB i Högsta domstolen med 4 549 kr. Av beloppet avser 3 639 kr arbete och 910 kr mervärdesskatt. Staten ska svara för kostnaden.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

SB har yrkat att Högsta domstolen ska undanröja tingsrättens beslut om rättelse.

Riksåklagaren har bestritt ändring.

SKÄL**Bakgrund**

1. SB dömdes av tingsrätten för bl.a. flera fall av grovt bedrägeri.
2. I domskälen angavs att de gärningar som SB hade gjort sig skyldig till hade ett samlat straffvärde på tre års fängelse. Vidare angavs att påföljden, sedan hänsyn vid straffmätningen tagits till bl.a. restriktioner under häktningstiden, skulle bestämmas till fängelse i två år och sex månader. I domslutet angavs påföljden till fängelse i två år.
3. Domen överklagades inte och fick laga kraft.
4. Tingsrätten beslutade därefter, utan att ge parterna tillfälle att yttra sig, om rättelse av domslutet på så sätt att påföljden angavs till fängelse i två år och sex månader.
5. SB överklagade rättelsebeslutet och framförde att han borde ha fått tillfälle att yttra sig samt att han utgick från domslutet när han bestämde sig för

att inte överklaga tingsrättens dom. Eftersom rättelsebeslutet meddelades efter det att domen fick laga kraft berövades han möjligheten att överklaga domen.

6. Hovrätten har ansett att tingsrättens domslut innehåller en sådan uppenbar oriktighet som kan rättas. Hovrätten har vidare funnit att tingsrätten borde ha låtit SB yttra sig innan beslutet om rättelse fattades, men att detta inte är ett sådant fel som innebär att rättelsebeslutet ska undanröjas. Hovrätten har därför avslagit överklagandet.

Frågan i målet

7. Frågan i målet är om det har funnits förutsättningar för tingsrätten att – efter det att domen fick laga kraft – rätta domslutet beträffande påföljden.

Förutsättningarna för att rättelse ska kunna beslutas

8. Rätten får besluta om rättelse om den finner att en dom eller ett beslut innehåller någon uppenbar oriktighet till följd av rättens eller någon annans skrivfel, räknefel eller liknande förbiseende (se 30 kap. 13 § första stycket rättegångsbalken).

9. Reglerna om rättelse syftar till att erbjuda en snabb och enkel väg till att rätta uppenbara felaktigheter utan att överklagande till högre rätt ska behövas eller, när ett avgörande har fått laga kraft, särskilda rättsmedel måste tillgripas. Med hänsyn till de intressen som bär upp rättskraftsinstitutet och instansordningen ska rättelse tillämpas restriktivt. (Se ”Den kompletterande räkningen” NJA 2014 s. 29 p. 7.)

10. En förutsättning för att rättelse ska få ske är att oriktigheten är uppenbar. Med hänsyn till de rättssäkerhetsintressen som omger rättelseinstitutet bör det ställas krav på att felet är objektivt konstaterbart. Ofta framgår felet av att det finns en skillnad mellan domskäl och domslut eller genom att det av någon

annan anledning är klart att det fattas något i avgörandet. (Se ”Den kompletterande räkningen” p. 8.)

11. Bestämmelserna om rättelse är fakultativa och innebär att rätten får men inte behöver besluta om rättelse. I detta ligger att rätten i varje enskilt fall ska pröva om det är lämpligt att besluta om rättelse. (Se ”Den kompletterande räkningen” p. 12.)

12. Innan beslut om rättelse fattas ska parterna ha fått tillfälle att yttra sig, om det inte är uppenbart obehövt (se 30 kap. 13 § fjärde stycket rättegångsbalken). Utrymmet för att besluta om rättelse utan att låta parterna yttra sig är alltså mycket begränsat. Om det finns minsta anledning att tro att parternas uppfattning kan vara av betydelse, ska de alltid ges möjlighet att yttra sig.

13. Hur parterna ställer sig till en rättelse är i regel av stor vikt när den kan innebära att domslutet ändras rörande annat än rena detaljer. Detta gäller särskilt i brottmål när det är fråga om en rättelse som kan innebära en skärpning av påföljden. Om rättelse därtill aktualiseras först efter det att domen fått laga kraft har den tilltalade inte möjlighet att överklaga domen och måste kunna förlita sig på den grundläggande principen om att avgörandet ska vara orubbligt och endast kunna angripas med särskilda rättsmedel. Utgångspunkten är då att rättelse endast kan göras om den tilltalade har lämnat sitt samtycke till att rättelse sker.

Bedömningen i detta fall

14. Av redovisningen i domskälen framgår hur tingsrätten resonerade för att komma till slutsatsen att påföljden skulle bestämmas till fängelse i två år och sex månader. I domslutet kom dock påföljden att anges till två år. Domslutet får därmed anses innehålla en uppenbar oriktighet som har orsakats av ett skrivfel.

15. Åklagaren överklagade inte domen och den rättelse som tingsrätten gjorde av domslutet resulterade i en väsentlig skärpning av fängelsestraffet. Eftersom domen hade fått laga kraft när rättelsen beslutades kunde SB inte överklaga påföljden.

16. Parterna borde ha fått möjlighet att yttra sig innan beslutet om rättelse fattades, något som inte skedde. De har emellertid i hovrätten och Högsta domstolen redovisat sin inställning till rättelsen.

17. SB har motsatt sig rättelse.

18. Mot denna bakgrund har det inte funnits förutsättningar att rätta domslutet. Tingsrättens beslut om rättelse ska därför upphävas.

I avgörandet har deltagit justitieråden Anders Eka, Stefan Johansson (referent), Petter Asp (tillägg), Cecilia Renfors och Christine Lager
Föredragande har varit justitiesekreteraren Christoffer Stanek

SÄRSKILT YTTRANDE

Justitierådet Petter Asp tillägger för egen del följande.

Som framgår av avgörandet har Högsta domstolen bedömt att domslutet i detta fall innehåller en uppenbar oriktighet. I ett fall som det förevarande – där skillnaden mellan domslutet och domskälen i princip kan förklaras på två sätt: antingen genom angivande av att oriktigheten finns i domslutet eller genom angivande av att oriktigheten finns i domskälen – måste detta sägas innefatta en extensiv tillämpning av uppenbarhetsrekvisitet. En sådan tillämpning av detta rekvisit är emellertid motiverad för att rättelseinstitutet ska kunna fylla sitt syfte (jfr vad som sägs i p. 9 i avgörandet om att rättelseinstitutet som helhet ska tillämpas restriktivt).

Den innebär å ena sidan att domstolarna i fler fall (än vad som hade gällt vid en mer strikt tillämpning av uppenbarhetsrekvisitet) kommer att ha en formell möjlighet till rättelse. Det betyder emellertid å den andra sidan – vilket också exemplifieras av avgörandet – att den bedömning som måste göras av om det är lämpligt att använda rättelsemöjligheten blir desto viktigare. I sammanhanget bör bl.a. hållas i minnet att oriktigheter i domslutet kan vara av mycket olika karaktär; exempelvis kan de gå i annan riktning än vad oriktigheten gjorde i detta fall – och alltså vara betungande för den tilltalade.
